

SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI
„Gminnego programu wspierania rodziny na lata 2021-2023”
ZA ROK 2022.

**GMINNY OŚRODEK
POMOCY SPOŁECZNEJ**

Sprawozdanie

Organ do którego kierowane jest sprawozdanie: Rada Miejska w Kłobucku

Składane przez Dyrektora Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kłobucku

Podstawa działania: Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 roku (Dz. U. z 2022 r., poz. 447 z późn.zm.)

Podstawa złożenia sprawozdania: Uchwała nr 257/XXVII/2020 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 29 grudnia 2020 r. w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Wspierania Rodziny na lata 2021-2023”.

Okres sprawozdawczy: rok 2022

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kłobucku realizuje zadania wymienione w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2022 r., poz. 447 z późn. zm.), która została uchwalona „dla dobra dzieci, które potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych, środowiska rodzinnego, atmosfery szczęścia, miłości i zrozumienia, w trosce o ich harmonijny rozwój i przyszłą samodzielność życiową, dla zapewnienia ochrony przysługujących im praw i wolności, dla dobra rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa oraz naturalnym środowiskiem rozwoju, i dobra wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci, w przekonaniu, że skuteczna pomoc dla rodziny przeżywającej trudności w opiekowaniu się i wychowywaniu dzieci oraz skuteczna ochrona dzieci i pomoc dla nich może być osiągnięta przez współpracę wszystkich osób, instytucji i organizacji pracujących z dziećmi i rodzicami” (preambuła ustawy).

Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2021-2023 został przyjęty Uchwałą nr 257/XXVII/2020 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 29 grudnia 2020 r. w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Wspierania Rodziny na lata 2021-2023”.

Adresatami programu są rodziny zamieszkujące gminę Kłobuck, w szczególności rodziny, które przeżywają trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczej, rodziny, z których dzieci zostały umieszczone w pieczy zastępczej oraz rodziny z dziećmi z niepełnosprawnością i rodziny z problemem alkoholowym i przemocą. Stworzony system pomocy zakłada, że wsparcie ukierunkowane będzie na całą rodzinę, a nie na poszczególnych jej członków. Taki rodzaj pomocy doprowadzi do trwałych zmian w rodzinie i będzie przeciwdziałał wyuczonyj bezradności. Wsparcie rodziny ma służyć odbudowie i podtrzymywaniu umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnieniu ról społecznych. Podstawą rozwiązywania problemów społecznych jest wsparcie rodziny w odbudowie prawidłowych relacji w rodzinie. Pomoc rodzinie powinna być w miarę wczesna i mieć charakter profilaktyczny. Priorytetem wspierania rodziny jest stworzenie jej odpowiednich warunków rozwoju przy wykorzystaniu jej własnych możliwości i zasobów, a nie wyręczanie w pełnieniu podstawowych funkcji.

Celem głównym jest wspieranie rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych poprzez rozwój systemu wsparcia dla rodzin.

Celami szczegółowymi są: udzielanie wsparcia i pomocy rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych i rodzinom, których dzieci zostały umieszczone w pieczy zastępczej oraz zapobieganie powstawaniu sytuacji kryzysowych w rodzinie i działania profilaktyczne na rzecz wzmocnienia rodziny.

Udzielanie wsparcia i pomocy rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych i rodzinom, których dzieci zostały umieszczone w pieczy zastępczej.

Zadania	Realizator	Wskaźniki realizacji zadań
1. Zapewnienie pomocy materialnej i rzeczowej rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji socjalno - bytowej	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	<ul style="list-style-type: none"> - liczba osób i rodzin objętych pomocą - 247 (w tym objętych pomocą z uwagi na trudności opiekuńczo – wychowawcze i prowadzeniu gospodarstwa domowego – 26 rodzin), oraz wysokość środków przeznaczonych na poszczególne formy pomocy: - zasilek stały – dla 70 osób i rodzin na kwotę - 415 614,82 zł. - zasilek okresowy – dla 161 osób i rodzin na kwotę 387 566,71 zł. - zasilek celowy – dla 214 osób i rodzin - na kwotę 68 266,33 zł. - zasiłki rodzinne z dodatkami – dla 399 rodzin na kwotę – 1 260.632,17 zł. - zasiłki pielęgnacyjne dla 418 rodzin na kwotę – 1 030.636,00 zł.

		<ul style="list-style-type: none"> - świadczenia pielęgnacyjne - dla 134 osób na kwotę 3 107.088,70 zł. - świadczenia rodzicielskie – dla 46 osób na kwotę – 316 019,50 zł. - zasilek dla opiekuna – dla 2 osób na kwotę – 14 880,00 zł. - specjalny zasilek opiekuńczy – brak świadczeń- z uwagi na zmianę przepisów; od świadczeń pielęgnacyjnych i zasiłków dla opiekuna opłacano składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne, - jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka - dla 102 rodzin na kwotę – 104 000,00 zł. -świadczenia wychowawcze (500+) - roczna średnia rodzin - 2104 rodziny na kwotę – 7 986.902,29 zł. (z uwagi na zmianę przepisów, od stycznia 2022 r. świadczenie realizowane przez ZUS; w 2022 r. GOPS realizował zadanie dla osób, którym wcześniej przyznano świadczenie), - fundusz alimentacyjny – dla 55 rodzin (w tym 80 dzieci) na kwotę – 320 515,84 zł. - świadczenie Za życiem – brak świadczeń w 2022 r.
--	--	--

2. Objęcie pomocą żywnościową	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	<ul style="list-style-type: none"> - liczba osób skierowanych do Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020 – wydano skierowania dla 190 osób i rodzin (w tym 406 osób w rodzinach i 98 dzieci do 15 roku życia) - liczba przyznanych zasiłków celowych na zakup żywności z programu rządowego : „ Posilek w domu i szkole”- dla 201 osób i rodzin - na kwotę 343 278,00 zł.
3. Objęcie pomocą w formie: stypendiów i wyprawek szkolnych wszystkich dzieci wymagających tej formy	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Centrum Ekonomiczno - Administracyjne	<ul style="list-style-type: none"> - liczba przyznanych wyprawek szkolnych -10 - liczba przyznanych stypendiów szkolnych- 77 - liczba uczniów otrzymujących jednorazowe świadczenie Dobry Start - brak świadczeń z uwagi na realizację zadania przez ZUS, który nie jest partnerem w GPWR.
4. Współfinansowanie pobytu dzieci skierowanych do pieczy zastępczej	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	<ul style="list-style-type: none"> - liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej- 15 w tym: - liczba dzieci umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej- 3 - wysokość środków wydatkowanych na pobyt dzieci w pieczy zastępczej (rodzinnej i instytucjonalnej)- 169 418,62 zł.

Zapobieganie powstawaniu sytuacji kryzysowych w rodzinie, działania profilaktyczne na rzecz wzmocnienia rodziny.

Zadania	Realizator	Wskaźniki realizacji zadań
1. Rozwój usług asystentury rodziny	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	- liczba rodzin korzystających z wsparcia asystentów - 20 - liczba uczestniczących asystentów- 2 - liczba kursów, szkoleń, warsztatów etc.- 0
2. Udzielanie pomocy w formie pracy socjalnej i interwencji kryzysowej	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	- ilość rodzin objętych pracą socjalną – 383 osoby i rodziny, w tym wyłącznie pracą socjalną – 143 , - ilość przeprowadzonych interwencji – w przypadku 71 osób i rodzin przeprowadzono 93 interwencje
3. Udzielenie pomocy rodzinom z dziećmi w formie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	- ilość dzieci objętych usługami opiekuńczymi i specjalistycznymi usługami opiekuńczymi - 3
4. Zapewnienie dostępności do specjalistycznego poradnictwa rodzinnego osobom przeżywającym trudności	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Powiatowa Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna, Stowarzyszenia, Punkt Interwencji Kryzysowej	- liczba i rodzaj miejsc poradnictwa specjalistycznego – 3 (GOPS, PPPP, PIK) - liczba osób i udzielonych porad – dla 102 osób i rodzin udzielono 365 porad.
5. Zapewnienie dostępności do placówki wsparcia dziennego	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	- liczba dzieci objętych wsparciem placówki- 0
6. Wspieranie osób i rodzin dotkniętych zjawiskiem przemocy w rodzinie	Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie	- liczba rodzin objętych procedurą „Niebieskie Karty” - 40 - liczba rodzin z dziećmi, objętych procedurą „Niebieskie Karty” 16

7. Zapewnienie osobom (matkom z dziećmi) bezpiecznego schronienia w przypadku stosowania wobec nich przemocy	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Punkt Interwencji Kryzysowej	- liczba osób dorosłych i dzieci korzystających ze schronienia w przypadku stosowania wobec nich przemocy- 0
8. Zapewnienie dzieciom rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	- liczba dzieci umieszczona w pieczy zastępczej - 15 - liczba placówek na terenie gminy Kłobuck - 3
9. Wykonywanie zadań o charakterze wychowawczym – resocjalizacyjnym, diagnostycznym, profilaktycznym o kontrolującym związanym z wykonywaniem orzeczeń Sądu Rodzinnego	Kuratorzy sądowi	- liczba rodzin objętych nadzorem kuratora - 28
10. Przeciwdziałanie przestępczości i uzależnieniom wśród dzieci i młodzieży.	Komenda Powiatowa Policji	- liczba rozmów profilaktycznych w szkołach z terenu gminy Kłobuck - 89
11. Realizacja szkolnych programów profilaktycznych, edukacyjnych i wychowawczych.	Szkoły z terenu Gminy Kłobuck	- liczba i rodzaj realizowanych programów – 1
12. Współpraca z GKRPA w zakresie motywowania do podjęcia terapii i kierowania na leczenie uzależnień rodziców dzieci ze środowisk zagrożonych kryzysem	Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	- liczba wniosków o leczenie skierowanych do GKRPA – 59 wniosków, w tym 2 (rodziny z dziećmi)
13. Zagospodarowanie czasu wolnego oraz promowanie aktywności dzieci i młodzieży poprzez propagowanie działalności sportowej, rekreacyjnej oraz kulturalnej.	Miejski Ośrodek Kultury, Ośrodek Sportu i Rekreacji	- liczba i rodzaj form zorganizowanych spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży- OSiR – 9 , MOK- 14 (stałe formy zajęć) + 59 inne imprezy kulturalne o różnym charakterze

Realizatorzy Gminnego Programu Wspierania Rodziny starają się poprawić sytuację rodzin oraz pomóc w codziennym funkcjonowaniu poprzez ograniczenie patologii, zminimalizowanie negatywnych zachowań oraz stworzenie skutecznego systemu wsparcia dla rodziny i dziecka w ramach swoich kompetencji. Nie wszystkie działania z realizacji Programu można przedstawić w formie wskaźników, gdyż jak się okazuje w trakcie zbierania danych od poszczególnych podmiotów, nie wszystkie instytucje i organizacje prowadzą rejestr rodzin, do których adresowany jest Program.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kłobucku

Rodziny z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, doświadczające trudności w codziennym funkcjonowaniu a także rodziny nieradzące sobie w prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz z dziećmi z niepełnosprawnością i rodziny z problemem alkoholowym i przemocą, stanowią sporą grupę klientów korzystających ze wsparcia Ośrodka Pomocy Społecznej.

W 2022 r. z terenu naszej Gminy 20 rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi i bezradnych w prowadzeniu gospodarstwa domowego objęto wsparciem asystenta rodziny.

Do zadań asystenta rodziny należy m.in. udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej i rozwiązywaniu problemów socjalnych, psychologicznych i wychowawczych z dziećmi, wspieranie aktywności społecznej, motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych, podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kłobucku zatrudniał w 2022 r. 2 asystentów rodziny.

Od 1 stycznia 2017 r., z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” (Dz. U. z 2020 r., poz. 1329 z późn. zm.), poszerzył się obszar działań asystenta rodziny poprzez przypisanie mu funkcji koordynatora kompleksowego wsparcia (poradnictwa) dla kobiet w ciąży i ich rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w ciąży powikłanej, kobiet w sytuacji niepowodzeń położniczych oraz wsparcia rodzin dzieci, u których zdiagnozowano „ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu, która powstała w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu”. Ponadto do działań asystenta należy współpraca z innymi służbami z różnych systemów, w tym z podmiotami udzielającymi świadczeń zdrowotnych, pracującymi na rzecz kobiety w ciąży i jej rodziny. W Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Kłobucku w 2022 r. nikt nie skorzystał z wsparcia asystenta rodziny w związku z ustawą „Za życiem” oraz z uwagi na brak zgłoszeń nie udzielono świadczeń zagwarantowanych w w/w ustawie.

W 2022 r. z terenu gminy Kłobuck w pieczy zastępczej przebywało 15 dzieci. Planuje się współpracę z wybranymi rodzinami wskazanymi przez PCPR. Do działań na rzecz rodziny należy również świadczona przez GOPS pomoc w formie pieniężnej i niepieniężnej oraz

w postaci pracy socjalnej. Zauważa się również wzrost zainteresowania pracą socjalną oraz wzrasta liczba zgłoszeń dotyczących nieprawidłowości w funkcjonowaniu rodzin z dziećmi, co wskazuje na większe zainteresowanie społeczeństwa sytuacją dzieci w rodzinach dysfunkcyjnych.

W 2022 r. wsparciem Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kłobucku z uwagi na potrzebę ochrony macierzyństwa objętych było 10 rodzin, w których przebywało 38 osób, z uwagi na bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego objęto wsparciem 26 rodzin, w których przebywało 87 osób, w tym rodziny niepełne - 21 rodzin, w których przebywało 61 osób, oraz rodziny wielodzietne – 6 rodzin, w których przebywało 30 osób. W 2022 r. z pomocy tutejszego Ośrodka ogółem skorzystało 57 rodzin z dziećmi, 19 rodzin niepełnych i 10 rodzin wielodzietnych. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kłobucku w 2022 r. zorganizował dwie wycieczki dla dzieci z rodzin objętych wsparciem Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kłobucku. W wycieczkach wzięły udział dzieci z rodzin objętych pomocą asystenta rodziny, rodzin borykających się z problemami finansowymi, dotkniętych lub zagrożonych problemem uzależnień od środków psychoaktywnych. Dzieci wzięły udział w następujących wycieczkach: do Parku Rozrywki Mandoria Miasto Przygód w Rzgowie w dniu 26 lipca 2022 r., w której uczestniczyło 25 dzieci i dwoje opiekunów oraz do Zamku w Mosznej i Parku Korzonek w Konopiskach w dniu 18 sierpnia 2022 r., w której wzięło udział 23 dzieci i dwoje opiekunów. Koszty wycieczek w całości pokryto ze środków Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Od października 2018 r. do 31 marca 2021 r. przez tut. Ośrodek realizowany był projekt *Kłobuckie Centrum Usług Społecznych*. W ramach projektu podjęto próbę utworzenia na terenie Gminy Kłobuck kompleksowego systemu wsparcia rodzin. Projekt skierowany był do mieszkańców Kłobucka z obszaru objętego Lokalnym Programem Rewitalizacji. W ramach ww. projektu, w Kłobuckim Centrum Usług Społecznych realizowano działania również dla osób, które przeżywały trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych. W ramach KCUS realizowano warsztaty dla rodziców, umożliwiono pomoc psychologiczną, psychoterapeutyczną, pomoc interwenta kryzysowego, asystenta rodziny oraz terapie uzależnień i psychiatrii.

W ramach tzw. trwałości projektu w 2022 r. z proponowanych przez Kłobuckie Centrum Usług Społecznych form wsparcia nie korzystały nowe osoby. Kontynuowane było wsparcie psychologa oraz asystenta rodziny z osobami, które z takich usług korzystały w roku poprzednim.

Dodatkowo w ramach projektu od października 2018 r. działała Placówka Wsparcia Dziennego „Kłobuś” zapewniająca dzieciom opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań. W roku 2022 Placówka była gotowa na przyjęcie dzieci, jednakże nie było zainteresowania z proponowanej oferty, nie wpłynęło żadne zgłoszenie od rodziców i opiekunów dzieci do uczestnictwa w zajęciach.

W 2022 r. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kłobucku kontynuował realizację projektu „Centrum Integracji i Aktywności Społecznej”, którego celem był wzrost aktywności społecznej, w tym zdolności do zatrudnienia osób korzystających z pomocy społecznej oraz aktywizacja społeczna mieszkańców. Wsparciem w ramach projektu objęte zostały osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. W roku 2022 do udziału w projekcie zrekrutowano 8 osób, w tym 2 rodziny z dziećmi (4 dzieci). Zaangażowani w realizację projektu animatorzy kontynuowali pracę w środowisku lokalnym, która miała na celu aktywizację i mobilizację społeczności lokalnej, uruchomienie potencjału środowiska lokalnego i budowę więzi oraz relacji społecznych zgodnie z Programem Aktywności Lokalnej. Utrzymywali bieżący kontakt z uczestnikami projektu, mobilizowali ich do udziału w oferowanych w projekcie formach wsparcia, monitorowali ich obecność na spotkaniach oraz poznawali ich opinie i oczekiwania dotyczące projektowych form wsparcia. Kontynuowano współpracę z Zarządem Dróg i Gospodarki Komunalnej w Kłobucku-administratorem budynku socjalno-komunalnego, w którym zamieszkuje znaczna część grupy docelowej projektu, a jej celem była poprawa warunków mieszkaniowych, socjalno-bytowych mieszkańców oraz ich integracja, budowanie prawidłowych relacji sąsiedzkich poprzez ich zaangażowanie w drobne prace remontowo - porządkowe na terenie obiektu i otaczającego terenu.

Z inicjatywy uczestników projektu, zamieszkujących w bloku socjalno - komunalnym zorganizowano trening zagospodarowania terenów zielonych, w ramach którego uczestnicy projektu (w tym mieszkańcy bloku) przygotowali teren pod sadzenie krzewów ozdobnych, które następnie zasadzono za budynkiem.

W ramach działań integracyjnych, w okresie przed świętami wielkanocnymi oraz bożonarodzeniowymi dla uczestników projektu zorganizowano spotkania, mające na celu wzajemną integrację, poznanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego oraz przybliżenie tradycji związanych ze świętami. Podczas spotkania bożonarodzeniowego dzieci uczestników projektu otrzymały świąteczne paczki. Uczestnicy wraz z członkami rodzin mieli również możliwość udziału w spotkaniu o charakterze integracyjno-edukacyjnym oraz społeczno-kulturalnym w formie 1 -dniowego wyjazdu do Ustronia-Wisły-Istebnej, które oprócz integracji, miało na celu ograniczenie stresu oraz poznanie alternatywnych, aktywnych form spędzania czasu wolnego z rodziną, dziećmi. Spotkanie było również odpowiedzią na zgłaszane przez uczestników oczekiwania, co do oferowanych w projekcie form wsparcia, stanowiło mechanizm uzupełniający do innych form aktywizacji, pozwoliło uczestnikom (osobom o niskich dochodach) na zdobycie nowych doświadczeń. Ponadto dla uczestników projektu zorganizowano wizytę studyjną w ramach której odbyło się zwiedzanie Nikiszowca oraz spotkanie edukacyjne w Centrum Zimbardo, którego tematem była historia pozytywnej zmiany osiedla oraz wykorzystywane do tego celu narzędzia, w tym "program aktywności lokalnej".

W ramach działań projektowych utworzono Punkt Wymiany Sąsiedzkiej, w którym istnieje możliwość wymiany odzieży, obuwia, zabawek, artykułów gospodarstwa domowego, które dla jednych stały się nieprzydatne, a dla innych mogą być użyteczne w codziennym funkcjonowaniu.

Poza działaniami lokalnymi i integracyjnymi, dla uczestników projektu zorganizowano: indywidualną terapię uzależnień, doradztwo psychologiczne, pomoc prawną, warsztaty autoprezentacji, warsztaty profilaktyki stresu, warsztaty „autodiagnoza potencjału ludzkiego“, trening umiejętności wychowawczych, który wzmocnił rodziny w zakresie kompetencji wychowawczych, warsztaty z obsługi komputera i internetu, warsztaty wrażliwości społecznej, warsztaty autoprezentacji wizerunkowej, warsztaty z ekonomii społecznej, warsztaty racjonalnego wykorzystywania żywności, warsztaty „mediacje jako forma rozwiązywania konfliktów“, warsztaty terapii uzależnień dla dzieci uczestników projektu.

Mimo, że grupą docelową projektu były osoby dorosłe, wsparciem objęto również dzieci i młodzież, wolontariusze zaangażowani w realizację projektu m. in. udzielali pomocy w formie korepetycji dla dzieci uczestników projektu. W ramach projektu uczestnikom przyznawano pomoc finansową, która pozwoliła na pokrycie braków w budżecie domowym i była dodatkowym bodźcem w kierunku zmiany podejścia do siebie i otoczenia oraz stanowiła mechanizm uzupełniający w stosunku do pozostałych projektowych form wsparcia.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kłobucku realizuje również Gminny Program dla rodzin wielodzietnych – „Karta Dużej Rodziny”, którego celami są promowanie modelu rodziny wielodzietnej, pozytywnego wizerunku rodziny wielodzietnej oraz wspieranie rodzin wielodzietnych i zwiększenie szans rozwojowych i życiowych dzieci i młodzieży z rodzin wielodzietnych. Na dzień 31 grudnia 2022 r. Karty Dużej Rodziny wydano dla 964 rodzin, natomiast liczba osób, którym wydano kartę to 2612 (liczba rodziców/małżonków którym przyznano kartę 1677, liczba dzieci którym przyznano kartę 935). Osoby posiadające Kartę Dużej Rodziny w 2022 r. mogły skorzystać z ulg i zwolnień oferowanych przez 20 przedsiębiorców działających na terenie Gminy Kłobuck.

Placówki oświatowe

Pedagodzy szkolni przy współpracy z kuratorem sądowym oraz kuratorami społecznymi, pracownikami Powiatowej Poradni Psychologiczno - Pedagogicznej czy funkcjonariuszami Komendy Powiatowej Policji wypracowują szereg różnych działań mających na celu wspieranie rodzin i zapobieganie powstawaniu sytuacji kryzysowych w rodzinach. W szkołach organizowane są prelekcje odnośnie szeroko rozumianego bezpieczeństwa dzieci i młodzieży. Jest to bardzo ważna działalność, gdyż brak odpowiedniego poczucia bezpieczeństwa rodzin z dziećmi wpływa niekorzystnie na ich kondycję. W każdej ze szkół realizowany jest program wychowawczo-profilaktyczny przeznaczony dla wszystkich uczniów, nauczycieli i rodziców.

W ramach programu realizowano zadania z różnych obszarów i podejmowano działania, których celem jest zaktywizowanie i zainspirowanie środowiska uczniów, rodziców i nauczycieli do przeciwstawienia się agresji, przemocy, cyberprzemocy oraz uzależnieniom, promowania aktywnego spędzania czasu wolnego, zdrowego trybu życia oraz promowanie właściwych postaw moralnych i społecznych. Placówki oświatowe realizowały działania z następujących obszarów:

- w obszarze zdrowia, nauczyciele kształtowali umiejętność organizacji pracy i wypoczynku, postawę bezpieczeństwa, dbania o własne zdrowie, zapoznawali z zasadami racjonalnego odżywiania oraz przestrzegania zasad higieny osobistej, zachęcali również do działania na rzecz ochrony środowiska;

- w obszarze relacji- kształtowano u uczniów umiejętności właściwej komunikacji i współdziałania, asertywnego wyrażania potrzeb, zainteresowań i pasji, postępowania zgodnie z prawami i obowiązkami członka społeczeństwa, rozwijali również postawy patriotyczne;

- w obszarze kultury – nauczyciele dbali o kultywowanie tradycji szkolnych, uwrażliwiali na kwestie moralne, kształtowali u uczniów potrzebę uczestnictwa w kulturze;

- w obszarze bezpieczeństwa – nauczyciele zapoznawali uczniów z podstawowymi zasadami bezpieczeństwa w różnych sytuacjach życiowych, kształtowali umiejętności zachowania w sytuacjach zagrożenia, przygotowywali do bezpiecznego korzystania z urządzeń technicznych, uczyli utrzymywania ładu i porządku w miejscu pracy oraz uświadamiali negatywny wpływ długotrwałej pracy przy komputerze. W rodzinach, w których dzieci i młodzież nie mają odpowiedniej opieki ze strony rodziców czy opiekunów częściej dochodzi do demoralizacji i w konsekwencji do konfliktu z prawem. Szkoły organizują również wsparcie dla rodziców z udziałem psychologa czy pedagoga. Prelekcje dotyczą m. in. informowania rodziców o instytucjach udzielających wsparcia rodzinom z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi.

W sytuacji rodzin objętych pomocą asystenta rodziny, utrzymuje on stały kontakt z wychowawcami oraz pedagogami, motywuje rodziców do utrzymywania stałego kontaktu z wychowawcą, planuje wspólną pomoc rodzinie i dzieciom, ponieważ placówki oświatowe są bardzo ważnym ogniwem w planowaniu pomocy rodzinie. Zdarzają się również sytuacje, gdzie szkoła zgłasza ośrodkowi pomocy społecznej, że w danej rodzinie mogą występować problemy opiekuńczo- wychowawcze o prosi o interwencję. Pedagodzy szkolni na bieżąco monitorują sytuację w szkole poprzez rozmowy z wychowawcami, uczniami i rodzicami. Wychowawcy szkolni i pedagodzy współpracują z pracownikami socjalnymi, kuratorem, asystentami rodzin, w sprawach rodzin, w których występują trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczej oraz dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej.

Powiatowa Poradnia Psychologiczno - Pedagogiczna w Kłobucku

Poradnia realizuje m.in. takie zadania jak: udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom, młodzieży, rodzicom i nauczycielom, podejmowanie działań z zakresu profilaktyki uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży, w tym udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom i młodzieży z grup ryzyka oraz ich rodzicom. Rodzice lub opiekunowie zgłaszający się do Poradni dostrzegają problemy opiekuńcze (niska motywacja do nauki, słabe wyniki w nauce, problemy ze skupieniem uwagi) lub wychowawcze (wagarowanie, uzależnienie od komputera, palenie tytoniu, nieposłuszeństwo, brak wpływu na dziecko) i starają się je rozwiązać. Jak wynika z zebranych danych w roku 2022 w zakresie pomocy rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych udzielono 54 porady psychologiczno-pedagogiczne. Rodziny te zostały objęte pomocą psychologiczno-pedagogiczną na terenie Poradni. Poradnia oferuje ponadto pomoc w ramach „Grupy edukacyjnej dla osób doświadczających przemocy w rodzinie” jednak grupa taka w 2022 roku nie zawiązała się. Osoby zainteresowane pomocą w tym zakresie korzystały z pomocy w formie indywidualnej. W Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej w Kłobucku nie jest prowadzona terapia dla rodzin.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Kłobucku

W 2022 r. z terenu Gminy Kłobuck 15 dzieci z rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych przebywało w pieczy zastępczej, w tym 12 dzieci pozostawało w rodzinnej pieczy zastępczej i 3 dzieci w instytucjonalnej.

W okresie sprawozdawczym w pieczy zastępczej umieszczono po raz pierwszy 4 dzieci, w tym 3 dzieci w w rodzinnej pieczy zastępczej i 1 dziecko w instytucjonalnej. W roku 2022 na terenie Gminy Kłobuck funkcjonowały 3 placówki zapewniające dzieciom pieczę zastępczą, w tym 2 placówki o charakterze instytucjonalnym i 1 placówka typu rodzinnego – Rodzinny Dom Dziecka. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie informuje również o miejscach pomocy.

W 2022 roku 1 kandydatowi na rodzinę zastępczą udzielono pomocy - informacji w sprawie procedury kwalifikacyjnej dla kandydatów na rodzinę zastępczą niezawodową.

W Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie 5 rodzinom udzielono wsparcia psychologiczno – pedagogicznego, natomiast 4 rodziny z terenu Gminy Kłobuck objęto wsparciem koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Pracownicy socjalni i asystenci rodziny GOPS w Kłobucku biorą udział w spotkaniach organizowanych przez PCPR celem oceny sytuacji dziecka znajdującego się w pieczy zastępczej. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie jako jednostka wspierająca również osoby niepełnosprawne w 2022 r. udzieliło pomocy osobom i rodzinom z dysfunkcjami z Gminy Kłobuck. W ramach Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, którego misją jest ułatwienie i tworzenie optymalnych warunków do brania aktywnego i pełnego udziału w życiu społecznym i zawodowym osobom z różnymi dysfunkcjami,

w 2022 r. udzielono pomocy w dofinansowaniu do turnusu rehabilitacyjnego dla 2 dzieci wraz z 2 opiekunami oraz dla 52 osób dorosłych i 12 opiekunów. Ponadto dla 62 osób dorosłych i 11 dzieci z terenu Gminy Kłobuck udzielono wsparcia w formie dofinansowania do przedmiotów ortopedycznych i środków pomocniczych, 7 osób dorosłych otrzymało dofinansowanie do sprzętu rehabilitacyjnego, 3 osobom dorosłym przyznano dofinansowanie z zakresu likwidacji barier architektonicznych, w tym 1 osobie z zakresu bariery w komunikowaniu się.

W ramach wsparcia PFRON z programu „Aktywny Samorząd” dla osób niepełnosprawnych z Gminy Kłobuck udzielono następującej pomocy: 1 osobie dofinansowano zakup sprzętu elektronicznego, 4 osobom dofinansowano studia, 1 osoba otrzymała dofinansowanie do oprzyrządowania samochodu i 1 osoba do wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym oraz 1 osoba skorzystała z dofinansowania do oprzyrządowania elektrycznego do wózka ręcznego.

Komenda Powiatowa Policji w Kłobucku

Na terenie Gminy Kłobuck pracuje 6 dzielnicowych, którzy w ramach Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie uczestniczą w grupach roboczych w ramach prowadzenia procedury „Niebieskie Karty”.

Funkcjonariusze policji wraz z pracownikiem socjalnym i w razie potrzeby przedstawicielem oświaty i służby zdrowia oraz kuratora, ustalają indywidualny plan pomocy rodzinie, który ma celu wyjście z kryzysowej sytuacji i profilaktykę przemocy w rodzinie. Ponadto Komenda Powiatowa Policji prowadzi działania prewencyjne w formie prelekcji w szkołach i przedszkolach mających na celu przeciwdziałanie przestępczości i uzależnieniom wśród dzieci i młodzieży. W 2022 r. odbyło się 14 spotkań z rodzinami, które mają trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczej. Funkcjonariusze z KPP w Kłobucku przeprowadzili 89 spotkań profilaktycznych w placówkach oświatowych z terenu Gminy Kłobuck.

Kuratorzy i sądy

Istotną rolę wspierającą rodziny odgrywają kuratorzy sądowi. W roku 2022 na terenie Gminy Kłobuck funkcjonowały rodziny, w których realizowane było postępowanie wykonawcze w sprawach opiekuńczych z tytułu ustanowienia nadzoru kuratora nad sposobem wykonywania władzy rodzicielskiej. Z danych przekazanych przez Zespół Kuratorów Rodzinnych wynika, że w roku sprawozdawczym nadzorem kuratora objętych było 28 rodzin. Kuratorzy sądowi i społeczni ściśle współpracują z Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej, Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Kłobucku, Powiatową Poradnią Psychologiczno - Pedagogiczną w Kłobucku, Gminną Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz placówkami oświatowymi.

O ile w roku 2022 żaden z członków ww. rodzin nie został dodatkowo zobowiązany przez Sąd do specjalistycznej terapii (w szczególności terapii rodzinnej i terapii uzależnień), tak w przypadku

3 podopiecznych (w tym 1 dwukrotnie) kurator zwracał się do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Kłobucku w sprawie wszczęcia procedury leczenia uzależnienia od alkoholu.

Miejski Ośrodek Kultury w Kłobucku

Prawidłowe funkcjonowanie rodziny w środowisku, to również dbanie o prawidłowy rozwój psychofizyczny dzieci i młodzieży poprzez uczestnictwo w różnego rodzaju zajęciach pozaszkolnych. Dobra organizacja czasu wolnego i zainteresowanie rodziny nad formą jego spędzania zapobiega demoralizacji dzieci i młodzieży. Zachowania człowieka w czasie wolnym związane z największą swobodą wyboru świadczą najlepiej o jego rzeczywistych dążeniach, postawach, systemie wartości. Poprzez stwarzanie i kształtowanie motywów do najbardziej pożądanego społecznie spędzania wolnego czasu można wpływać pośrednio na kształtowanie się postaw i systemu wartości młodego człowieka. Dzieci i młodzież nie tylko z rodzin z trudnościami mogą korzystać z zajęć oferowanych przez Miejski Ośrodek Kultury w Kłobucku: zajęcia edukacyjne, animacyjne, imprezy kulturalne o różnym charakterze w tym plenerowe, zajęcia warsztatowe. Atrakcyjnie zagospodarowany czas wolny dzieci i młodzieży pomaga w rozwijaniu i spełnianiu się młodym artystom i stwarza dogodne warunki dla rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego. Miejski Ośrodek Kultury w Kłobucku prowadzi dla dzieci i młodzieży stałe formy zajęć: koło plastyczne, szachowe, koło muzyczne (zajęcia wokalne i zajęcia instrumentalne), zumba, balet, taniec modern jazz, hip-hop, Klub Malucha, Zespół Pieśni i Tańca „Ziemia Kłobucka”, Studio Piosenki „Śpiewajka”, Grupa teatralna sMOK , robotyka, drukowanie i projektowanie 3D, klub gier planszowych. Ponadto w ramach kina edukacyjnego, raz w miesiącu realizowane są projekcje filmowe dla różnych grup wiekowych dzieci i młodzieży. Jako instytucja kultury Miejski Ośrodek Kultury posiada ofertę spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży w czasie ferii zimowych i wakacji, poprzez organizowanie różnych zajęć: rękodzielniczych, plastycznych, manualnych, rekreacyjnych, edukacji ekologicznej, warsztatów teatralnych, muzycznych, itp. Jest to dobra propozycja dla dzieci spędzających dni wolne w domu i rozwiązanie dla pracujących rodziców, którzy nie mogą wtedy zapewnić opieki swoim dzieciom.

Ośrodek Sportu i Rekreacji

Ośrodek Sportu i Rekreacji w Kłobucku w roku 2022 zorganizował i współorganizował łącznie 9 imprez sportowo – rekreacyjnych. W okresie wakacyjnym dzieci i młodzież mogły uczestniczyć w zajęciach sportowych m.in. z koszykówki, siatkówki, tenisa stołowego, gier i zabaw - łącznie skorzystało z zajęć sportowych 80 dzieci. W okresie ferii zimowych dzieci i młodzież mogły skorzystać z następujących zajęć: tenis stołowy, koszykówka, siatkówka, gry

i zabawy – skorzystało 60 dzieci. Działalność kulturowo-oświatowa i rekreacyjno-sportowa w ww. instytucji ma na celu zaspokojenie potrzeb kulturalnych i rekreacyjnych rodzin w tym dzieci i młodzieży i stanowi nieodzowny element w zakresie profilaktyki i promocji aktywnego spędzania wolnego czasu.

Gminny Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Kłobucku

Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie realizuje działania określone Gminnym Programem Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. W działaniach Zespołu Interdyscyplinarnego dominują funkcje diagnostyczne i profilaktyczne. W skład Zespołu wchodzi: kurator sądowy, pedagog i przedstawiciele oświaty, pracownik socjalny, przedstawiciele organizacji pozarządowej działającej na rzecz dziecka, przedstawiciel Policji, przedstawiciel służby zdrowia oraz przedstawiciel Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. W każdej ze spraw powołana jest grupa robocza, w skład której standardowo wchodzi pracownik socjalny i dzielnicowy. W zależności od zdiagnozowanych potrzeb rodziny skład grupy roboczej poszerzony jest o innych specjalistów. W ramach współpracy Zespół podejmuje wspólne działania mające na celu udzielenie pomocy rodzinom, w których może dochodzić do stosowania przemocy. Rodziny objęte procedurą „Niebieskie Karty” to między innymi również rodziny przeżywające problemy opiekuńczo - wychowawcze, gdyż często rodzice stosujący przemoc wobec dzieci przejawiają symptomy osób nieradzących sobie w codziennym funkcjonowaniu. Według danych za 2022 rok do Zespołu Interdyscyplinarnego wpłynęły 44 „Niebieskie Karty” założone u 40 rodzin. Procedura „Niebieskie Karty” została zakończona u 25 rodzin, w tym u 11 rodzin, w których procedura została wszczęta w 2021 r. W zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie działaniami Zespołu Interdyscyplinarnego objęto wszystkie rodziny, w tym 16 rodzin z dziećmi.

W związku z brakiem na terenie Gminy Kłobuck Punktu Pomocy Pokrzywdzonym Przystępstwem, który oferuje pomoc psychologiczną, prawną i finansową, Zespół Interdyscyplinarny kierował osoby, będące ofiarami przemocy i objęte procedurą „Niebieskie Karty” do Punktu w Częstochowie. W 2022 r. wydano 8 zaświadczeń w celu skorzystania z pomocy Punktu.

Ponadto grupy robocze kierowały osoby objęte procedurą „Niebieskie Karty” do Punktu Interwencji Kryzysowej Kłobucku.

Istotnym problemem rodzin z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi jest nadużywanie alkoholu przez jej członków. Zespół Interdyscyplinarny kieruje również wnioski do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych o leczenie odwykowe. Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego oraz grup roboczych, w roku 2022 skierowali do GKRPA 8 osób co do których istniało podejrzenie, że mają problem alkoholowy.

Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Kłobucku

Do zadań GKRPA w Kłobucku należy m.in. inicjowanie, monitorowanie i ocena działań w zakresie realizacji zadań gminy związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych, rozpatrywanie wniosków o leczenie skierowanych do GKRPA. W 2022 r. Gminna Komisja Alkoholowa sfinansowała 2 wycieczki zorganizowane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kłobucku dla dzieci z rodzin objętych pomocą asystenta rodziny, rodzin borykających się z problemami finansowymi, dotkniętych lub zagrożonych problemem uzależnień od środków psychoaktywnych. W dniu 26 lipca 2022 r. zorganizowano wycieczkę do Parku Rozrywki Mandoria Miasto Przygód w Rzgowie, w której uczestniczyło 25 dzieci i 2 opiekunów, natomiast w dniu 18 sierpnia 2022 r. 23 dzieci wraz z 2 opiekunami uczestniczyło w wycieczce do Zamku w Mosznej i Parku Korzonek w Konopiskach. Ponadto ze środków Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, częściowo sfinansowano pomoc w formie zasiłków celowych na żywność (20 000,00 zł.), która realizowano w ramach Programu – "Posiłek w szkole i w domu".

Punkt Interwencji Kryzysowej

Instytucja ta działa przy Terenowym Komitecie Ochrony Praw Dziecka. Pracownik Punktu udziela porad i rozmów o charakterze socjalnym, pomaga w sporządzaniu pism urzędowych. W Punkcie dokonywane są również konsultacje psychologiczne, pedagogiczne oraz odbywają się mediacje. Zainteresowanie pomocą Punktu przez osoby wymagające wsparcia jest duże. Z pomocy Punktu o charakterze psychologicznym, pedagogicznym, pracy socjalnej i poradnictwa w 2022 r. skorzystało 36 osób, z mediacji skorzystały 4 rodziny. Punkt Interwencji Kryzysowej deklaruje również wsparcie dla ofiar przemocy. Z uwagi na brak potrzeb w zakresie udzielenia bezpiecznego schronienia dla ofiar przemocy oraz w związku z brakiem bazy noclegowej ww. instytucji, w 2022 r. nie udzielano tej formy pomocy. W 2022 r. osobom wymagającym wsparcia rozdano broszury na temat sytuacji rodziny w kryzysie rozwodu.

Podsumowanie

Na podstawie wielu doświadczeń z obszaru podejmowanych działań na rzecz rodzin, w których występują problemy opiekuńczo-wychowawcze, wskazuje się potrzebę coraz bardziej pogłębionej i zindywidualizowanej pracy. Aby skutecznie pomóc rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych, należy przeprowadzić analizę sytuacji rodziny i środowiska rodzinnego, jak i przyczyn, które doprowadziły do kryzysu w rodzinie.

Zwiększone zaangażowanie osób współpracujących z rodzinami znajdującymi się w kryzysie, wzmocnienie roli i funkcji rodziny oraz rozwijanie umiejętności opiekuńczo –

wychowawczych i wpieranie rodziny to działania, które zdeterminują sukces. W związku z powyższym bardzo ważna jest rola asystenta rodziny jako osoby, która na co dzień pracuje z rodziną i pomaga jej przezwyciężyć trudności. W pomocy rodzinie w wyjściu z trudnej sytuacji istotna jest współpraca asystenta rodziny z innymi instytucjami tj. z rodzinnym kuratorem zawodowym, kuratorami społecznymi, Powiatową Poradnią Psychologiczno – Pedagogiczną, wychowawcami i pedagogami szkolnymi, Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie. Nieodzownym elementem w osiągnięciu sukcesu jest również wsparcie specjalistów z zakresu psychologii, psychoterapii, psychiatrii i terapii uzależnień.

Wszystkie działania podejmowane w ramach *Gminnego programu wspierania rodziny na lata 2021-2023* mają na celu udzielanie wsparcia i pomocy rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, rodzinom bezradnym w prowadzeniu gospodarstwa domowego i rodzinom, których dzieci zostały umieszczone w pieczy zastępczej. Podejmowane są również działania profilaktyczne na rzecz wzmocnienia rodziny oraz promowanie różnych form spędzania czasu wolnego na rzecz dzieci, młodzieży oraz rodzin. Realizowane działania zmierzają do polepszenia sytuacji dziecka i rodziny, zwiększenia poczucia bezpieczeństwa socjalnego rodzin, ograniczenia patologii społecznej w rodzinach, zminimalizowania negatywnych zachowań wśród dzieci i młodzieży i problemów rodzin wymagających wsparcia.

Działania w Programie mają charakter subsydiarny, wspierający rodziny, mający wzmocnić ich zasoby i kompetencje w wypełnianiu funkcji rodzicielskich. Mają systemowo wspierać rodziny, które doświadczają trudności opiekuńczo-wychowawczych, a w konsekwencji pozwolą rodzinom odzyskać poczucie własnej sprawczości i powrócić do prawidłowego wykonywania zadań i funkcji wynikających z jej istoty. Pozwolą również zatrzymać dziecko w jego rodzinie naturalnej lub umożliwią powrót do niej w razie czasowego umieszczenia w pieczy zastępczej. Osiągnięcie tego będzie możliwe tylko przy współpracy instytucji powołanych do wspierania rodziny i podmiotów, przy współpracy i współdziałaniu ze strony rodzin, gdyż osiągnięcie zakładanych celów w znacznej mierze jest zależne od członków rodzin, ich motywacji do zmiany sytuacji i przezwyciężenia trudności. Z przedstawionych wskaźników wnioskować można, że w sposób ciągły prowadzone są działania zmierzające do polepszenia sytuacji dziecka i rodziny, a efektami podejmowanych działań w ramach realizacji Gminnego Programu Wspierania Rodziny jest poprawa sytuacji ww. rodzin oraz podniesienie jakości współpracy różnorodnych instytucji na rzecz rodziny.